

סוגיות בתפילה – נווה שדה – מדריך במדרשה

השאלה המתבקשת, היא מדוע אנחנו ממשיכים - ומחנכים - להתפלל בנוסח הקבוע. לפי האמור לעיל, נדמה שיש לוותר על המגמה השמרנית שרווחה עד כה, ולאמץ גישה חדשנית שתתאים את התפילה לרוח הזמן. אלא שיש לתת את הדעת לכמה שיקולים כבדי משקל, שכולם יחד מצטרפים לטענה לא פשוטה, שטרם נמצא לה מענה ראוי - טענה בדבר כדאיות, ויש שיאמרו אף הכרחיות התפילה בצורתה הנוכחית:

1. בראש ובראשונה, על מנת להוביל שינוי הלכתי כה נרחב החותר תחת אחת מאושיות העולם ההלכתי והיהודי לאורך דורות, יש ליצור קונצנזוס רבני חוצה עדות, זרמים ומגזרים, דבר שלכולי עלמא נראה היום כבלתי ישים.

2. גם אם יתאפשר הדבר, סוף סוף מדובר בפרצה של גדרות רבים שמאז ומעולם נמנעו גדולי הפוסקים מלפרוץ - שינוי נוסח התפילה, שינוי הלכות התפילה, פסיקה חדשה הסותרת פסיקה קודמת שלא על ידי 'בית דין גדול בחכמה ובמניין' ועוד ועוד. יש להניח שתיאורטית דבר כזה ייתכן אך ורק עת תעמוד לישראל סנהדרין רשמית ומחייבת אליה יהיו כפופים כל העם, דבר שייקח זמן רב מאד, כמעט בלתי נראה לעין, עד שיצא לפועל.

3. על רקע התשתית הזו, יש להכיר בכך שגם לו היה מתאפשר כיום להוביל שינוי כולל שכזה בכל המגזרים ותתי-המגזרים המרכיבים את ציבור שומרי ההלכה בעם, עדיין קשה היה להתעלם מכך שהאדם המודרני לא מסוגל לקחת אחריות על קביעת זמן מוגדר בל"ז היומי שלו לפעילות רוחנית, ובנידון דידן לתפילה משמעותית ובעלת ערך גדול יותר מזו הנאמרת ממילא. נכון, עבור רבים התפילות כיום נאמרות מן השפה ולחוץ, אולם למצער הן נאמרות¹, ולפעמים אף מצליחות לחבר אליהן את המתפלל ולעורר בו הזדהות עם המילים וכוונה באומרו. יש יסוד סביר להנחה שאם לתפילה לא יהיה גדר מדויק וקבוע, מעטים אלו שבשטף החיים והיומיום אמנם יעצרו מלכת ויעסקו בתפילה (משמעותית, כאמור. למלמל פסוקים או חצאי משפטים זה אינו אתגר גדול, ואין לו כל רווח של ממש על פני מצב התפילה הנוכחי).

4. ברובד כללי יותר, מוטב לציין שטענת 'המדרון החלקלק', הנראית לעיתים כעשויה להפוך בעצמה למדרון חלקלק², דווקא נשמעת די סבירה עת אנו עוסקים בסוגיה כתפילה. תמורה

¹ מובן שישנם כאלו שפסקו כליל מלהתפלל כתוצאה מהסיבות שהזכרנו, אך עיסוק בהם כבר שייך לדיון על שמירת הלכה ואינו מענייננו כאן.
² כוונתנו לסברה הנשמעת עת עוסקים בחדשנות הלכתית. לצורך הדוגמא, אם מסכימים כולם שבטל טעמו של מנהג ה'קטניות' בפסח (לא כולו מסכימים על כך, אבל לצורך דיונו נניח שכן), הרי שמן המצופה היה שאכן יבוטל המנהג. אלא שבשלב הזה של דיונים מסוג זה, נשמעת לא פעם הטענה ששינוי הלכתי כמוהו כ'מדרון חלקלק' בו ניתן להחליק, בלי לשים לב, ולהתיר על ימין ועל שמאל היתרים מהיתרים

- הלכתית נרחבת כל כך בתחום התופס נפח כה גדול ביומיום היהודי מסתכנת בחינוך לרפורמיזם תורני כל אימת שמתגלע קושי בהזדהות המלאה אם איזו מצווה שהיא.
5. מזווית קצת שונה, צריך לומר שהרעיונות הרוחניים, התפיסתיים, האידיאולוגיים, התאולוגיים והאמוניים המשוקעים בכל משפט ומשפט מנוסח התפילה, וכן העקרונות הפסיכולוגיים המבוטאים בה ואף הפעולה התרפויטית על המתפלל המתרחשת כתוצאה ממבנה הנוכחי, כל אלו מהווים אוצר בלום של עושר יהודי ונפשי כאחד, שאל לנו להיות פזיזים ולהחליפו בתפילה עצמית ואוטנטית יותר. נכון, מדובר באספקט חשוב כמו שכבר הסברנו באריכות, אך הפיכתו לחזות הכל עשויה לדרוס את היתרונות המנויים לעיל, הפסד עצום לכל הדעות.
6. שינויה של התפילה שהיוותה את לוז היהדות לאורך כמעט אלפיים שנה, כמוהו כניתוק חולה ממכונת החמצן בבת אחת. ייתכן והחולה כבר מסוגל לנשום בעצמו, באופן מסוים, אך גם כשכבר קיים הצורך הממשי לנתק אותו מהנשמה מלאכותית יש לעשות זאת בזהירות יתרה ובאיטיות הנדרשת על מנת שלא לשפוך את התינוק עם המים, שכן אלפי שנים של תלות בחמצן לא יכולים להסתיים באחת, אלא בצורה מדורגת ואיטית עם יד על דופק האומה.
7. מתוך הרווחים הרעיוניים והנפשיים, ניתן לדבר גם על כך שהתפילה הציבורית במתכונתה הנוכחית - "המניין", הולידה בעם ישראל מרכז נודד של גיבוש חברתי ואגד קהילתי, וסימן היכר המחבר ומקשר בין יהודים שאינם מכירים זה את זה, בכל מקום בעולם. ויתור על תפילה אחידה במניין מהווה דה פקטו ויתור על אחד הסממנים המובהקים ביותר של היהודי בן זמננו. פירוק המניין יוביל את 'היהודי המתפלל' ללכת לאיבוד בתהום הנשיה, וזה אינו דבר פשוט כלל ועיקר - מדובר בהפסד שאין כמו תקופתנו המפורדת והמפולגת כדי להעיד על חשיבותו המופלגת. אחד החוטים הבודדים שעוד מקשרים את הספרדי והאשכנזי, החרדי והדתי-לאומי, החסיד והמתנגד, השמאלני והימני לפעילות משותפת אחת המכוונת למפגש עם הא-לוהי - היא התפילה במניין.
8. יש להדגיש, לסיכום כל האמור, שעל אף הצורך באוטנטיות ובהזדהות אישית עם הנוסח והטקסט כדלעיל, חשוב לזכור שרובם הגדול של בני הנוער, בנים כבנות, מתקשים לקום לתפילה, לכוון בה, להמשיך בה או להתרכז בה לא בגלל הסיבות שנמנו בתחילת המאמר, או לפחות לא רק בגללן. למעשה, אין בנמצא הרבה שבאמת ניסחו לעצמם באופן מודע את שכתבנו. האמת ניתנת להיאמר, ששלב לימוד המשמעות המילולית והרעיונית של התפילה

שונים כל אימת שניתקל בקושי לקיים את ההלכה או להזדהות עימה. הבעיה המובנית בטענה זו, היא שגם בה נשקפת סכנה היות והמצדדים בה מתדררים בעצמם במדרון חלקלק ומבלי משים מבטלים כל צורך - ואפילו נכון וממשי - בפסיקה חדשה בשם טענה זו.

אינו מוכר דיו לכולם, לא כל שכן עבודה 'אימונית' מסודרת בנושא. בודדים אלו שהתאמצו, למדו את המשמעויות הגנוזות בנוסח תפילה שקבעו חז"ל, ניסו שוב ושוב להתפלל ולהתחבר ולבסוף הגיעו לכלל מסקנה שמה שעומד בינם ובין תפילה משמעותית הוא דווקא הנוסח הקבוע והלא-אישי.

יתרה מזו, אם להיות זהירים, נראה שרוב הנערים והנערות דווקא יכולים, לפחות בגיל התיכון, ליצור לעצמם חויית תפילה איכותית וממצה למרות ואולי דווקא בגלל הנוסח הקבוע. היכולת ליצור בעצמך את המילים, הכוונות, הרעיונות, הריכוז, הפניות הנפשית, הפגרות וההתקדמות הנדרשים לצורך תפילה משמעותית, כמעט ואינה בנמצא כשאנו עוסקים בגיל העשרה. יוצא, שאולי בגיל זה דווקא כוח ההרגל וסיגול וקניית הכישורים הנדרשים על מנת להצליח ולהעפיל למקום בו רמת הדקות ותשומת הלב מבחינה בין משמעותה של תפילה אותנטית ושאינה כזו, דווקא הם זקוקים יותר מכל למסלול הפותח בשנים של לימוד טקסטים, התרכזות, אימוץ הלב והראש ובניית עמוד שדרה 'תפילתי' פנימי.

לאור כל האמור לעיל, ננסה ביחידה זו לאפשר לתלמידים מחד התחברות למקום האישי והמיוחד להם, באמצעותו ירגישו מסוגלות מפותחת יותר לביטוי עצמי ומזוקק, ומאידך נביא אותם להבנה שאין ביכולתם לדלג על שלב לימוד מילות התפילה כמו גם על שלב קניית יכולות האיפוק והריכוז.

יש להבין שמדובר בנושא גבוה ומופשט שעל אף חשיבותו ייתכן מאד שלא ניתן יהיה לדבר עליו באופן מיטבי עם כל קבוצה. זאת ועוד, היחידה מלווה אמצעים וטכניקות מעולם הטיפול והפסיכולוגיה, ויש צורך בשמירה אדוקה על מרחב שיח פתוח, כנה ונטול ציניות באופן אבסולוטי.

